

Explaining the economic resilience of touristic villages against the disease of Kovid-19 (case study: villages of Rasht County)

Shiva Ganjian^a, Nasrollah Molaei Hashjin^{*b}, Atosa Bigdeli^c

^a PhD Candidate of Geography and Rural Planning, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

^b Professor of Geography Department, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

^c Assistant Professor of Geography Department, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

Received: 12 May 2023

Revised: 21 June 2023

Accepted: 4 July 2023

Abstract

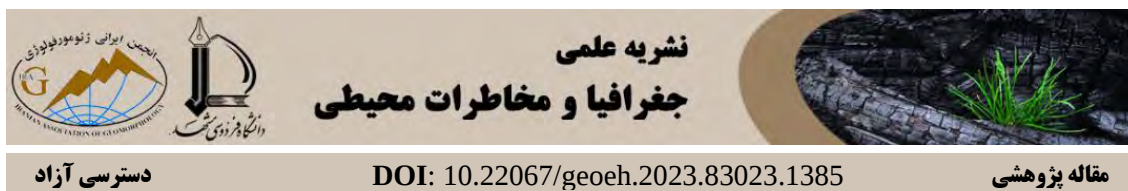
The current research aims to investigate the economic resilience of the touristic villages of Rasht County against the Covid-19 disease. The current research is applied according to its purpose and the study method is descriptive-analytical according to the method and nature of the research. To collect information, library methods, documents, direct observation methods and field methods have been used. And in order to analyze the data, SPSS software, GIS and Mamdani and Dimtel fuzzy models have been used. Based on the data analysis, the economic resilience of touristic villages in Rasht County against the corona disease is very low. And based on the results of Detmel's model; The indicators (job and activity flexibility, having economic and financial support, having economic and financial capability, flexibility against shocks and finally economic innovation and creativity) are placed in the positive half of the diagram of causal factors. which shows the high influence of these indicators and the indicators (psychological flexibility, solution-seeking, low economic vulnerability, adaptability and adaptability, financial management) are placed in the negative half of the chart of disabled factors which shows the high effectiveness of these indicators. Based on this, it was determined that among the cause indicators, in order: economic innovation and creativity, having economic and financial support, having economic and financial capability, job and activity flexibility, having support economic and financial), have the most and the least influence on the longevity of people in the tourism sector. In the following, the results of the spatial analysis of the villages of Rasht County based on their economic resilience against Corona showed that more than half of the studied villages have economic resilience against Corona in the range of (low and high) is low).

Keywords: Economic resilience, Rural tourism, COVID-19, Spatial analysis, Fuzzy models, Rasht County

* .Corresponding author: Nasrollah Molaei Hashjin Email: nmolaeih@iaurasht.ac.ir Tel: +989111311751

How to cite this Article: Gamjian, S., Molaei Hashjin, N., & Bigdeli, A. (2024). Explaining the economic resilience of touristic villages against the disease of Kovid-19 (case study: villages of Rasht County). *Journal of Geography and Environmental Hazards*, 13(2), 240-262.

دسترسى آزاد

DOI: 10.22067/geoeht.2023.83023.1385

مقاله پژوهشی

تبیین تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگرپذیر در برابر بیماری کووید-۱۹ (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان رشت)

شیوا گنجیان- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

نصرالله مولائی‌هشجین^۱ - استاد گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

آتوسا بیگدلی- استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۴/۱۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۳/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۲۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تبیین تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگرپذیر شهرستان رشت در برابر بیماری کووید ۱۹، پرداخته شده است. تحقیق حاضر بر حسب هدف، کاربردی و شیوه مطالعه بر حسب روش و ماهیت تحقیق توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای، اسنادی، روش مشاهده مستقیم و روش‌های میدانی استفاده شده است و به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS، GIS و مدل‌های فازی ممدانی و دیمتل استفاده شده است. برآیند تحلیل اطلاعات نشان داد، میزان تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگرپذیر در شهرستان رشت در برابر بیماری کرونا بسیار کم است و بر اساس نتایج مدل دیمتل، شاخص‌های (انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، داشتن توانمندی اقتصادی و مالی، انعطاف‌پذیری در برابر شوک‌ها و در نهایت نوآوری و خلاقیت اقتصادی) در نیمه مثبت نمودار عوامل علی قرار گرفته‌اند که نشان از تأثیرگذاری بالای این شاخص‌ها است و شاخص‌های (انعطاف‌پذیری روانی، چاره‌جویی، آسیب‌پذیری اقتصادی کم، قابلیت تطبیق و سازگاری، مدیریت مالی) در نیمه منفی نمودار عوامل معلول قرار گرفته‌اند که نشان از تأثیرپذیری بالای این شاخص‌ها دارد. بر این اساس، از بین شاخص‌های علت به ترتیب: نوآوری و خلاقیت اقتصادی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، داشتن توانمندی اقتصادی و مالی، انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، بیشترین و کمترین میزان تأثیرگذاری را بر ماندگاری افراد در شغل بخش گردشگری را به خود اختصاص داده‌اند. در ادامه نیز نتایج تحلیل فضایی روستاهای شهرستان رشت بر اساس میزان تاب‌آوری اقتصادی در برابر کرونا نشان داد، بیش از نیمی از روستاهای مورد مطالعه، میزان تاب‌آوری اقتصادی‌شان در برابر کرونا در حد (کم و بسیار کم) است.

کلیدواژه‌ها: تاب‌آوری اقتصادی، گردشگری روستایی، کووید-۱۹، تحلیل فضایی، مدل‌های فازی، شهرستان رشت.

مقدمه

فعالیت گردشگری بسیار شکننده است و به پدیده‌ها و تغییرات بیرونی بسیار حساس است و به‌نوعی می‌توان گفت گردشگری فعالیتی شیشه‌ای و شکننده است (Buckle, Marsh, & Smale, 2001) و در مواجهه با بحران‌های موجود به‌شدت متأثر می‌شود. شاید بتوان گفت یکی از دلایل اساسی در آسیب‌پذیری بالای این فعالیت؛ آمیختگی و هم‌پیوندی محصول گردشگری و سفر است که حاصل تعامل و همکاری بخش‌های مختلف از جمله حمل‌ونقل، اقامت، پذیرایی و غیره است. بر این اساس، مقاصد و جوامع تلاش دارند تا اثرات منفی ناشی از بحران‌های مختلف را به حداقل رسانده و زمینه را برای بازیابی توان سیستم گردشگری مقصد و کسب‌وکارهای مرتبط با آن را پس از فروکش کردن بحران‌ها فراهم سازند (Ziaee, Hassan Pour, & Parsa Shakib, 2021). در این راستا، بحران ناشی از ویروس کووید-۱۹ در سه سال اخیر تأثیر قابل‌توجهی در توسعه اقتصادی در سراسر جهان داشته است. برای مقابله با این بحران اعمال قرنطینه‌های بزرگ، محدودیت‌های سفر و فاصله‌گذاری اجتماعی افت شدید را در مصرف و هزینه‌های تجاری باعث شد. این وضعیت موجب رکود اقتصادی در سطح جهان شده است (Bakar & Rosbi, 2020). با توجه به آخرین اطلاعات، می‌توان گفت در طی قرن گذشته، جهان با چنین بیماری همه‌گیر روبرو نشده است. با توجه به این که فعالیت‌های گردشگری و سفرها در سطح بین‌المللی انجام می‌شوند، همه کشورها برای جلوگیری از شیوع این ویروس، فعالیت‌های گردشگری و جابجایی‌های بین‌المللی را محدود کردند. به‌طوری‌که برخی کشورها مرزهای خود را کاملاً بسته و برخی دیگر گذرگاه‌های مرزی را محدود کردند و کشورها به شهروندان خود هشدار دادند جز در موارد ضروری سفر نکنند (Günay, Bayraktaroğlu, & Özkul, 2020). بحران ناشی از شیوع ویروس کووید-۱۹ به دلایل مختلفی چون همه‌گیر بودن آن، طولانی و نامشخص بودن مرحله گذار از این بحران و نیز به دلیل اثرات تجمعی ناشی از هم‌زمانی این بحران با بحران‌های اجتماعی و اقتصادی، از بحران‌هایی که تاکنون تجربه شده‌اند متمایز است. طبق گزارش UNWTO سفر و گردشگری در جهان با کاهش ۷۴ درصدی گردشگران بین‌المللی بدترین دوران خود را در سال ۲۰۲۰ گذرانده است. مقصدها در سراسر جهان با کاهش ۱ میلیاردی گردشگران ورودی در سال ۲۰۲۰ در مقایسه با سال ۲۰۱۹ روبرو بوده‌اند که این کاهش در مقایسه با بحران جهانی سال ۲۰۰۹، ۴ درصد کمتر است. طبق بارومتر گردشگری UNWTO، کاهش سفرهای بین‌المللی در سطح جهان برابر با از دست دادن ۱/۳ تریلیون دلار درآمد حاصل از صادرات است. بحران کووید ۱۹ حدود ۱۰۰ تا ۱۲۰ میلیون از مشاغل مستقیم گردشگری را در معرض خطر قرار داده است که بسیاری از آن‌ها در دسته شرکت‌های کوچک و متوسط قرار دارند. (Ziae et al., 2021)؛ بنابراین، پژوهش‌های در همین راستا صورت گرفته است که به چند مورد اشاره می‌گردد:

Ziae et al., 2021)، در پژوهشی تحت عنوان، توسعه‌ی الگوی مدیریت بحران در صنعت گردشگری مورد مطالعه: بحران همه‌گیری ویروس کووید ۱۹، به این نتایج دست یافتند، اهداف و راهبردهای مناسب در سه مرحله این پژوهش به ترتیب شامل: مرحله‌ی پیش از بحران، هدف پیشگیری و راهبردهای آن آمادگی و توانمندسازی، مرحله حین بحران، هدف مدیریت اثرات و راهبردهای آن راهبردهای کنشی/ واکنشی و کاهش خسارات و مرحله‌ی پس از بحران نیز هدف احیا و ارتقا و راهبردهای مناسب آن نیز بازنگری بازاریابی، مدیریت مالی/ کارایی عملیات و تاب‌آوری کسب‌وکار است.

Bahmani & Nazoktabar, 2021)، در پژوهشی تحت عنوان، بررسی تأثیر سرمایه‌های معیشتی بر بهبود تاب‌آوری روستاییان در همه‌گیری کرونا، تبیین نقش میانجی بهزیستی اجتماعی، به این نتایج دست یافتند، سرمایه معیشتی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر تاب‌آوری روستاییان در مقابل همه‌گیری کرونا دارد. همچنین نتایج نشان داد که سرمایه معیشتی تأثیر معناداری بر بهزیستی اجتماعی دارد و در نهایت بهزیستی اجتماعی بر بهبود تاب‌آوری اهالی روستا تأثیر معناداری دارد. Dadvarkhani, & Mousavi, 2022)، در پژوهشی تحت عنوان، تحلیل پیامدهای همه‌گیری کرونا بر اقتصاد روستایی، به این نتایج دست یافتند، هزینه‌های تحمیل شده در اثر اپیدمی کرونا و همچنین کاهش تولید و عرضه در سطح داخلی و خارجی با تأثیر بر زنجیره تأمین، تقاضا و نقدینگی بر بنگاه‌ها و با تأثیر بر عرضه نیروی کار، مصرف کالاها و خدمات و به‌ویژه با کاهش درآمد مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی، گردشگری، صنایع‌دستی در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر اقتصاد روستا تأثیرگذار است. Azizi, Hosseinpour, & Jamshidi, 2022)، در پژوهشی تحت عنوان، الگوی احیای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط روستایی آسیب‌دیده در بحران کووید ۱۰ (مورد مطالعه: کسب‌وکارهای روستایی استان کرمانشاه)، به این نتایج دست یافتند، دو عامل مالی، تسهیلاتی و خدماتی، حمایتی موجب توانمندسازی کسب‌وکار شده و این عامل به‌نوبه خود می‌تواند منجر به زمینه‌سازی برای اخذ تصمیم‌هایی با محوریت مشتری، بازار و بازاریابی باشد. Lomboy et al., 2019)، در پژوهشی تحت عنوان، ایجاد تاب‌آوری اقتصادی برای تأمین آینده خانواده‌های ماهیگیران، ساکن در ساحل فیلیپین، به این نتایج دست یافتند، بهبود شرایط اقتصادی خانواده‌ها و افزایش دارایی‌های آنان، از طریق حفاظت و تسهیل روابط متقابل بین تنوع زیستی و معیشت ماهیگیران، تأثیر بسزایی در کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی و افزایش تاب‌آوری اقتصادی ماهیگیران دارد. Haque, & Haque, 2018)، در پژوهشی تحت عنوان، تأثیرات کووید ۱۹ بر صنعت گردشگری چین، به این نتایج دست یافتند که بسیاری از خطوط هوایی داخلی و بین‌المللی آژانس‌ها و مراکز اقامتگاهی به دلیل کاهش تعداد و یا عدم وجود گردشگران با مشکلات اقتصادی عدیده‌ای روبرو شده‌اند و صنعت گردشگری در این کشور به بن‌بست رسیده است و رکود در این صنعت اثرات قابل‌توجهی بر اقتصاد کل کشور گذاشته است. Lusk, & Anderson, 2020)، در پژوهشی تحت عنوان، تأثیرات کووید ۱۹ بر اقتصاد

روستایی، به این نتایج دست یافتند که بیماری کووید ۱۹، موجب وقفه در تولیدات و فعالیت‌های اقتصادی در سراسر جهان شده است. دولت‌ها از طریق اعطای وام و حقوق و دستمزد و اداره نمودن کسب‌وکارهای کوچک قادر هستند تا میزان ضرر و زیان وارده را جبران نمایند. [Skare et al., 2021](#)، در پژوهشی تحت عنوان، اثرات کووید ۱۹ بر صنعت سفر و گردشگری، به این نتایج دست یافتند، سیاست‌گذاران این صنعت باید مکانیسم جدیدی برای آمادگی با بحران توسعه دهند، زیرا این همه‌گیری تأثیرات منفی بلندمدتی را بر اقتصاد و صنعت گردشگری گذاشته است که به طرز قابل‌توجهی از همه‌گیری‌های پیشین بیشتر است. [Ngoc Ngo, \(2022\)](#)، در پژوهشی تحت عنوان، مبانی تاب‌آوری روستایی: آمریکا در طول همه‌گیری COVID-19، به مسیرهای مفهومی و تجربی برای حمایت توسعه اقتصادی و اجتماعی در مناطق روستایی آمریکا با ورود ویروس کرونا ارائه داده است.

اصطلاح تاب‌آوری دارای سابقه طولانی است و کاربرد آن حداقل به یک قرن قبل از میلاد برمی‌گردد ([Alexander, 2013](#)). این واژه اولین بار در فیزیک و ریاضیات در جهت تشریح قابلیت برخی از مواد خاص برای برگشت به شکل عادی خود، هنگام جابجایی، مورد استفاده قرار گرفت ([Norris, Stevens, Pfefferbaum, Wyche, & Pfefferbaum, 2008](#))؛ اما مفهوم تاب‌آوری در دوران مدرن دهه ۷۰ به نظریه تئوری سیستمی بر می‌گردد و اولین بار با کار کرافورد استنلی هولینگ آغاز شد ([Holling, 1973](#)). اگرچه مفهوم تاب‌آوری اولین بار در علوم و مهندسی مصالح استفاده شد؛ اما بعد از آن در زمینه‌های محیط‌زیست ([Holling, 1973](#))، مدیریت بحران ([Pasban, 2004](#))؛ ([Rose, 2007; Blackman, Nakanishi, & Benson, 2017](#)) استفاده شد. تاب‌آوری به شکل امروزی به عنوان یک مفهوم با یک تعریف بیان شود، به عنوان شیوه تفکر شناخته شده است و ارائه راه‌حل و نتیجه مطلوب برنامه‌ریزی است که با رشته‌ای مختلف ترکیبی نو از تاب‌آوری حوزه برنامه‌ریزی با جهت‌گیری‌های مختلف (اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، مدیریتی، سیاسی، فرهنگی، زیست‌محیطی و ...) شده است و اکتشافات کاهش خطرات زیست-محیطی مانند زلزله، سیل، طوفان، گرم شدن کره زمین و شیوع بیماری واگیر کرونا ۱۹ ذهن برنامه‌ریزان به Z سمت تاب‌آوری اختصاص یافته است.

در ادبیات اقتصادی، دیدگاه دیگری نیز در مورد تاب‌آوری اقتصادی مطرح است، برخی از پژوهشگران نظیر [Barthel & Isendahl, 2013](#) و [Tidball & Stedman, 2013](#) معتقدند تاب‌آوری اقتصادی به دولت‌ها کمک می‌کند که به شرایط یک یا چند بخش اقتصادی خاص کشور به‌طور دقیق‌تر بپردازد و آن را از دیدگاه‌های مختلف بررسی کنند ([Morkūnas, Volkov, & Pazienza, 2018](#)). برخی از محققان نظیر؛ [Maler, 2008](#) و [Baumgartner & Strunz, 2014](#)، تاب‌آوری اقتصادی را به عنوان یک سیاست بیمه در مسیر تکامل اقتصاد مطرح می‌کنند. در این دیدگاه تاب‌آوری اقتصادی صرفاً یکی از ویژگی‌های نظام اقتصادی مطرح شود. در سال‌های اخیر، تاب‌آوری اقتصادی به عنوان یکی از نشانه‌های موفقیت نظام اقتصادی در چهار حوزه اصلی سازگاری، توانایی رسیدن به تعادل

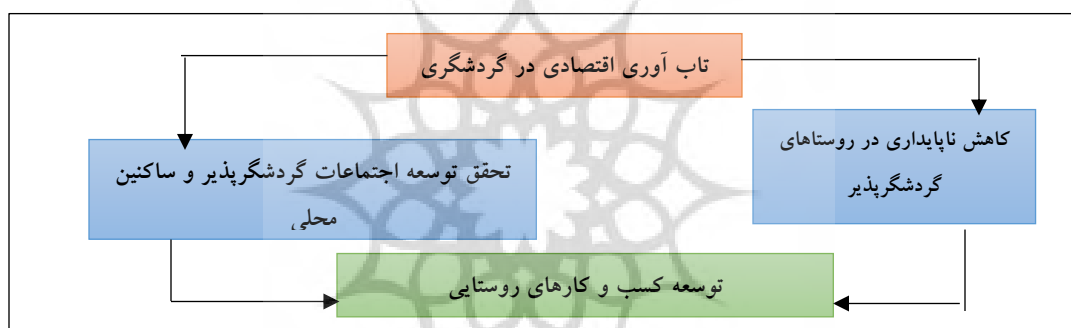
بهینه، همگرایی و انعطاف‌پذیری شناخته شده است (Christopherson, Michie, & Tyle, 2010) در این راستا، کسب‌وکارهای روستایی نیز یکی از کسب‌وکارها را تشکیل می‌دهد که امروزه با توجه به بازساخت الگوهای کارکردی بسیاری از نواحی روستایی، طراحی کسب‌وکارهای جدید گردشگری در نواحی روستایی یکی از پویاترین ابعاد کارآفرینی را تشکیل می‌دهد. فعالیت‌هایی که در مقاصد گردشگری با اهدافی نظیر بهبود معیشت و رفاه اقتصادی شکل می‌گیرد. هم‌راستا با سایر نقاط جهان با سطوح مختلفی، از تهدیدات و ریسک مخاطرات گوناگون نظیر گرمایش جهانی، کاهش تنوع جاذبه‌های گردشگری، تراکم جمعیت انسانی، کاهش خدمات قابل‌عرضه، عدم تعادل‌های مالی در منطقه، نابرابری درآمدها و نابرابری‌های اجتماعی مواجه است (Davidson, 2010). تاب‌آوری کسب‌وکارها و برنامه‌ریزی تاب‌آوری، رهیافتی مؤثر برای تحقق توسعه اجتماعات گردشگری‌پذیر و کاهش احتمال ناپایداری ناشی از رخداد شرایط مختل‌کننده در روند عادی این کسب‌وکارها است. رایج‌ترین چشم‌انداز تاب‌آوری در گردشگری بر بازاریابی صنعت گردشگری و شمار گردشگران ورودی به مقصد به تبع تغییر سریع متغیرهای ناشی از رخدادهای غیرمنتظره و یا قابل پیش‌بینی و تأثیر آن بر اقتصاد و کسب‌وکارهای گردشگری است. در واقع ممکن است تاب‌آوری گردشگری بر تغییر متغیرهای اجتماعی، محیطی و اقتصادی سازنده گردشگری به‌طور یکپارچه توجه نماید اما هدف نهایی از توجه به آن، ایجاد تاب‌آوری کسب‌وکارهای مرتبط با این متغیرها در برابر رخدادهای شکننده بیرونی است.

در کشور ایران نیز با شیوع ویروس کرونا، شمار گردشگران ۹۰ درصد نیز نسبت به سال‌های گذشته با کاهش روبه‌رو شده است. گردشگری در همه‌ی شهرها و روستاهای ایران در دوران کرونا خسارت‌های جبران‌ناپذیر زیادی را به بار آورده است که بیشترین برآورد خسارات به روستاهای گردشگری‌پذیر بوده است. در این راستا، آنچه در مبحث کووید-۱۹ در بخش گردشگری قابل توجه و اهمیت است، تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگری‌پذیر در برابر این بحران است.

تاب‌آوری اقتصادی در برابر ویروس کووید-۱۹ بسیار مهم بوده و تحقق رشد شتابان و پایدار مستلزم ارتقای سطح تاب‌آوری مردم و نواحی روستایی است. در این رویکرد، آسیب‌های ناشی از بحران ویروس کووید-۱۹ و تأثیر آن بر مردم روستایی در سطوح مختلف متفاوت است. اغلب تحقیقات نشان می‌دهد که مردم محلی و روستاییان به دلیل اقتصاد ضعیف از آسیب‌پذیری بالایی برخوردار هستند (Costin, 2014)، لذا با توجه به آن‌که اقتصاد روستاییان روستاهای گردشگری‌پذیر دارای آسیب‌پذیری بالایی است و با کوچک‌ترین تغییرات دچار مشکلات اقتصادی و اجتماعی متعددی می‌شوند (Sejasi Khidari, Khoob, Hosseini Kohnuj, & Moradi, 1397). افزایش تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگری‌پذیر در برابر بحران ویروس کووید-۱۹، می‌تواند نقش مؤثری در بهبود وضعیت

اقتصادی روستاییان، بهبود کیفیت زندگی آنان، توسعه پایدار روستایی، تقویت مشارکت و در نهایت رشد و توسعه اقتصادی داشته باشد.

در این بین، روستاهای شهرستان رشت همچون سایر روستاهای ایران، ساکنینشان ویروس کووید-۱۹ را تجربه کرده‌اند، روستاهای این شهرستان به دلیل برخورداری از آب‌وهوای مساعد و تنوع منابع و جاذبه‌های گردشگری و به‌ویژه گردشگری طبیعت مبنا از مطلوبیت بالایی در زمینه گردشگری برخوردار می‌باشند، به‌طوری‌که سالانه پذیرای زیادی از گردشگران در روستاها هستند، شیوع ویروس کرونا موجب خسارات اقتصادی در سطح روستاهای این شهرستان شد، به‌نحوی‌که بسیاری از کسب‌وکارهای خرد و کوچک حاصل از گردشگری منحل و یا رو به تعطیل شد، ولی آنچه در این بین اهمیت فراوانی دارد، بررسی میزان تاب‌آوری اقتصادی روستاهای این شهرستان در مقابل ویروس کرونا است، در این راستا، پژوهش حاضر به دنبال بررسی و تبیین تاب‌آوری اقتصادی روستاهای شهرستان رشت در مقابل ویروس کووید-۱۹ است.

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

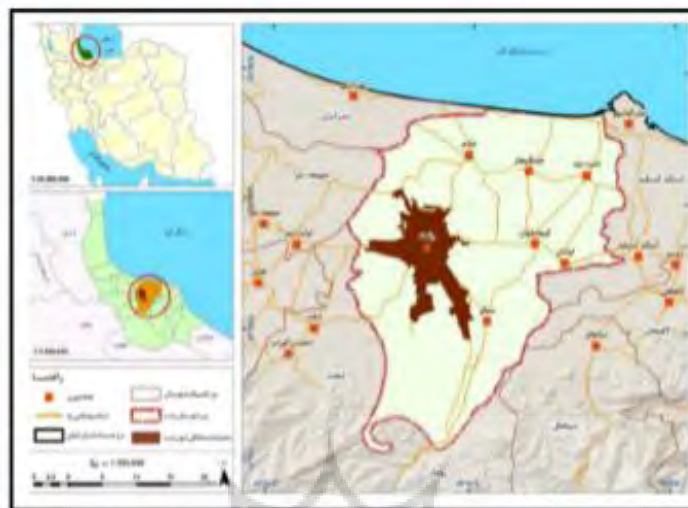
Fig.1. Conceptual model of research

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

شهرستان رشت در شمال ایران و مرکز استان گیلان است. مرکز این شهرستان یعنی شهر رشت همچنین بزرگ‌ترین و پرجمعیت‌ترین شهرستان شمال ایران در بین سه استان ساحلی دریای خزر (گیلان، مازندران و گلستان) محسوب می‌شود. همچنین شهرستان رشت قرار دارد. این شهرستان شامل ۶ بخش با نام‌های بخش مرکزی شهرستان رشت (دهستان پسیخان، دهستان پیربازار، دهستان حومه، دهستان لاکان)، بخش خشکبیجار (دهستان حاجی بکنده خشکبیجار، دهستان نوشر خشکبیجار)، بخش سنگر (دهستان اسلام‌آباد، دهستان سراوان، دهستان سنگر)، بخش کوچصفهان (دهستان بلسینه، دهستان کنارسر، دهستان لولمان)، بخش لشت نشا (دهستان جیره‌نده لشت نشا،

دهستان علی‌آباد زیباکنار، دهستان گفشه لشت نشا^۱، بخش خمام^۱ (دهستان چوکام، دهستان چاپارخانه، دهستان کته سرخمام) می‌باشد.

شکل ۲- نقشه موقعیت سیاسی شهرستان رشت بر حسب بخش و دهستان

Fig.2. Map of the political situation of Rasht County by district and Rural district

روش انجام پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف در گروه تحقیقات کاربردی قرار دارد و از لحاظ ماهیت و روش‌شناسی در گروه پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی است، با توجه به موضوع تحقیق، از روش‌های کتابخانه‌ای - اسنادی و همچنین از روش میدانی استفاده شده است. ابزار تحقیق پرسشنامه است، ابعاد و شاخص‌های مورد مطالعه با استفاده از مبانی نظری و پیشینه تحقیق تنظیم شد و در قالب پرسشنامه منعکس شد. جدول (۱). همچنین در پژوهش حاضر، از دو بخش جامعه نمونه بهره گرفته شد که به شرح ذیل است:

♦ جامعه آماری کلیه افراد در حوزه کسب و کارهای گردشگری در روستاهای گردشگریپذیر در شهرستان رشت در بخش‌های (مرکزی، خشکبیجار، لشت نشاء، کوچصفهان، سنگر، خمام) می‌باشد که در موقعیت طبیعی جلگه‌ای، کوهپایه‌ای، ساحلی، قرار گرفته‌اند که اندازه آن‌ها در مقیاس‌های (کوچک، متوسط و بزرگ)، تقسیم‌بندی شده‌اند. به‌منظور تعیین حجم نمونه از نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. بر این

^۱ از سال ۱۴۰۰ بخش خمام از شهرستان رشت منتزع و با دو بخش مرکزی و چوکام و چهار دهستان (فرشکی، چوکام، چاپارخانه و کته سرخمام) به شهرستانی به همین نام ارتقائی یافته است و در تحقیق حاضر در قالب شهرستان رشت با توجه به زمان انجام پژوهش آورده شده است.

اساس تعداد (۱۷۰) نفر به تفکیک هر یک از روستاها بر اساس اندازه وسعت و جمعیتشان به مشخص شد.

♦ در بخش دوم، مدیران روستاهای گردشگری پذیر (دهیاران، اعضای شورای روستاها)، می‌باشند. حجم نمونه اعضای نمونه بر اساس نمونه‌گیری در دسترس انجام شده است که در نهایت تعداد (۳۷)، نفر تعیین شد. در نهایت به‌منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از نرم‌افزار SPSS و GIS و مدل‌های (فازی ممدانی و دیمتل) استفاده شده است.

جدول ۱- شاخص‌ها و گویه‌های تاب‌آوری اقتصادی

Table1- Indicators and subjects of economic resilience

ابعاد تاب‌آوری	شاخص	گویه
توانمندی اقتصادی و مالی	انعطاف پذیری شغلی و فعالیتی	تنوع شغلی و درآمدی
		تعداد شاغلان در خانواده
		کاهش افراد بیکار در خانواده
		امکان راه‌اندازی فعالیت‌ها اقتصادی جدید
		برخورداري از حمايت‌های بیمه در صورت خسارت دیدن
	حمایت اقتصادی و مالی	برخورداري از حمايت‌های مالی دولتی
		اعطای یارانه توسط دولت به کسب‌وکارها
		کاهش مالیات توسط دولت
		برخورداري از حمايت مالی خانواده
		امکان دریافت سریع تسهیلات بانکی
اقتصادی	توانمندی اقتصادی و مالی	امکان بازگشت به کسب‌وکار در زمینه گردشگری
		امکان جبران تلفات احتمالی در کسب‌وکار مربوط به گردشگری
		آگاهی از ریسک‌های اقتصادی مرتبط با کسب‌وکارهای گردشگری
		توانایی برگشت دوباره به کسب‌وکار گردشگری
		داشتن مهارت‌های کاری مختلف
	انعطاف پذیری در برابر شوک و	برخورداري از پس‌انداز اقتصادی کافی
		داشتن ثبات درآمدی
		توانایی تحمل شرایط نامطلوب گردشگری در زمان کرونا
		تلاش در جهت کاهش آسیب‌پذیری
		توانایی انطباق با بحران پیش آمده
انعطاف پذیری روانی و تحمل-های شوک‌ها	انعطاف پذیری روانی و تحمل-های شوک‌ها	توانایی بازگشت به شرایط مطلوب
		اعتقاد به گذرا بودن شرایط نامطلوب اقتصادی
		نگاه مثبت به آثار و پیامدهای بحران‌های اقتصادی

ابعاد تاب‌آوری	شاخص	گویه
چاره‌جویی و آسیب‌پذیری اقتصادی کم		داشتن احساس توانایی نسبت به کنترل زندگی
		امیدواری به شرایط بهتر اقتصادی در آینده
		داشتن روحیه تلاشگر اقتصادی
		تجربه مواجهه و مقابله با مشکلات اقتصادی پیش روی آمده
نوآوری و خلاقیت اقتصادی		توانایی یافتن راه‌حل‌های سریع و درست
		آگاهی و دسترسی به مراجع حمایتی
		اتخاذ تصمیمات درست و منطقی
		تأثیرپذیری کم زندگی از تغییرات درآمدی
قابلیت تطبیق و سازگاری و مدیریت مالی		وابستگی کم به منابع درآمدی شغل مربوط به گردشگری
		توانایی ایجاد راهکارهای جدید برای مقابله با وضعیت پیش روی آمده
		داشتن ایده‌ها و راهکارهای جدید شغلی
		داشتن شغل جایگزین برای کسب‌وکار گردشگری پیش آمده
		امکان راه‌اندازی کسب‌وکار جدید
		توانایی سازگاری با شرایط بحرانی
		توانایی تطبیق فعالیت‌های اقتصادی با شرایط بحرانی کرونا
		توانایی برگشت دادن کسب‌وکارهای مربوط به گردشگری به شرایط مطلوب
		توانایی تأمین منابع مالی موردنیاز
		توانایی استفاده مطلوب از منابع مالی موجود
		توانای کاهش هزینه‌های غیرضروری در فعالیت اقتصادی

نتایج و بحث

قبل از بررسی میزان تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگری‌پذیر شهرستان رشت در برابر بیماری کووید ۱۹، به نرمال بودن شاخص‌ها پرداخته شده است. مطابق **جدول (۲)**، نتایج به دست آمده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف حاکی از این واقعیت می‌باشد که همه شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی از توزیع نرمال برخوردار می‌باشند. نتایج به دست آمده نشان داد، مقدار سطح معناداری در همه شاخص‌ها بزرگ‌تر از مقدار خطا (۰/۰۵) است؛ بنابراین در سطح معناداری ۹۵ درصد توزیع این نمونه نرمال است.

جدول ۲- نتایج آزمون کولموگوروف اسمیرونوف برای تاب‌آوری اقتصادی

Table2- The results of the Kolmogorov Smironov test for economic resilience

شاخص	سطح معناداری	میزان خطا	آماره کولموگوروف اسمیرونوف	نتیجه‌گیری
انعطاف پذیری شغلی و فعالیتی	۰/۲۴۴	۰/۰۵	۱/۱۸۷	نرمال
برخورداري از حمايت اقتصادي و مالي	۰/۲۵۶	۰/۰۵	۱/۱۵۵	نرمال
داشتن توانمندی اقتصادی و مالی	۰/۲۶۶	۰/۰۵	۱/۱۵۴	نرمال
انعطاف‌پذیری در برابر شوک‌ها ازجمله کرونا	۰/۲۵۴	۰/۰۵	۱/۱۷۳	نرمال
انعطاف‌پذیری روانی و تحمل شوک	۰/۲۷۶	۰/۰۵	۱/۱۸۳	نرمال
چاره‌جویی	۰/۲۶۶	۰/۰۵	۱/۱۸۴	نرمال
آسیب‌پذیری اقتصادی کم	۰/۲۶۱	۰/۰۵	۱/۱۶۶	نرمال
نوآوری و خلاقیت اقتصادی	۰/۲۷۸	۰/۰۵	۱/۱۶۲	نرمال
قابلیت تطبیق و سازگاری	۰/۲۶۶	۰/۰۵	۱/۶۶۹	نرمال
مدیریت مالی	۰/۲۶۶	۰/۰۵	۱/۶۶۹	نرمال

در ادامه نیز، به‌منظور بررسی میزان تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگرپذیر شهرستان رشت در برابر بیماری کووید ۱۹، از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج حاصله از آزمون به تفکیک هر یک از شاخص‌ها و گویه‌های آن، در جداول شماره ۲ تا ۹ آورده شده است.

جدول ۳- وضعیت گویه‌های شاخص انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی

Table3- The status of indicators of occupational and activity flexibility

گویه	میانگین	T	سطح معناداری	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵
			(۲ دامنه)	بالا پایین
تنوع شغلی و درآمدی	۲/۱۳	۲۴/۱۳۲	۰/۰۰۰	۲/۲۱ ۲/۰۳
تعداد شاغلان در خانواده	۲/۲۰	۲۴/۲۲۳	۰/۰۰۰	۲/۳۲ ۲/۱۰
کاهش افراد بیکار در خانواده	۲/۱۱	۲۴/۱۱۲	۰/۰۰۰	۲/۱۵ ۲/۰۰
امکان راه‌اندازی فعالیت‌ها اقتصادی جدید	۲/۲۴	۲۴/۲۲۳	۰/۰۰۰	۲/۳۵ ۲/۱۱

مطابق جدول (۳)، مقدار میانگین به دست آمده پایین‌تر از حد متوسط عدد (۳)، در گویه‌های (تنوع شغلی و درآمدی، تعداد شاغلان در خانواده، امکان راه‌اندازی فعالیت‌های اقتصادی جدید و کاهش افراد بیکار در خانواده)، گویای میزان انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی کم روستاهای گردشگرپذیر شهرستان رشت در برابر کووید ۱۹، است.

جدول ۴- وضعیت گویه‌های شاخص برخورداري از حمايت اقتصادي و مالي

Table4- The status of economic and financial support indicators

گویه	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵ پایین بالا
برخورداری از حمایت‌های بیمه در صورت خسارت دیدن	۲/۳۳	۲۴/۲۲۱	۰/۰۰۰	۲/۲۱
برخورداری از حمایت‌های مالی دولتی	۲/۱۴	۲۴/۱۳۲	۰/۰۰۰	۲/۳۲
اعطای یارانه توسط دولت به کسب‌وکارها	۲/۰۰	۲۴/۰۱۲	۰/۰۰۰	۲/۱۱
کاهش مالیات توسط دولت	۲/۱۱	۲۴/۱۱۲	۰/۰۰۰	۲/۲۵
برخورداری از حمایت مالی خانواده	۲/۲۱	۲۴/۱۷۸	۰/۰۰۰	۲/۳۵
امکان دریافت سریع تسهیلات بانکی	۲/۰۳	۲۴/۰۱۸	۰/۰۰۰	۲/۱۵

همان‌طور که در **جدول (۴)** ملاحظه می‌گردد، وضعیت گویه‌های شاخص برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، با مقدار ۲/۳۳ در گویه برخورداری از حمایت‌های بیمه در صورت خسارت دیدن، برخورداری از حمایت‌های مالی دولتی با مقدار ۲/۱۴، اعطای یارانه توسط دولت به کسب‌وکارها با مقدار ۲/۰۰، کاهش مالیات توسط دولت با مقدار ۲/۱۱، برخورداری از حمایت مالی خانواده با مقدار ۲/۲۱، امکان دریافت سریع تسهیلات بانکی با مقدار ۲/۰۳، گویای تاب‌آوری اقتصادی کم افراد کسبه در شاخص (برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی) در برابر بیماری کووید ۱۹ می‌باشد.

جدول ۵- وضعیت گویه‌های شاخص داشتن توانمندی اقتصادی و مالی

Table5- The status of indicators of economic and financial capability

گویه	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵ پایین بالا
امکان بازگشت به کسب‌وکار در زمینه گردشگری	۲/۱۵	۲۴/۱۳۶	۰/۰۰۰	۲/۲۱
امکان جبران تلفات احتمالی در کسب‌وکار مربوط به گردشگری	۲/۱۱	۲۴/۱۱۲	۰/۰۰۰	۲/۱۹
آگاهی از ریسک‌های اقتصادی مرتبط با کسب‌وکارهای گردشگری	۲/۱۵	۲۴/۱۲۳	۰/۰۰۰	۲/۲۱
توانایی برگشت دوباره به کسب‌وکار گردشگری	۲/۲۱	۲۴/۱۵۶	۰/۰۰۰	۲/۲۹
داشتن مهارت‌های کاری مختلف	۲/۱۷	۲۴/۱۴۳	۰/۰۰۰	۲/۲۲
برخورداری از پس‌انداز اقتصادی کافی	۲/۱۹	۲۴/۱۴۸	۰/۰۰۰	۲/۲۵
داشتن ثبات درآمدی	۲/۲۲	۲۴/۱۵۸	۰/۰۰۰	۲/۳۰

مطابق جدول (۵)، وضعیت گویه‌های شاخص (توانمندی اقتصادی و مالی)، با مقدار میانگین‌های به دست آمده پایین‌تر از حد متوسط عدد (۳)، نامطلوب ارزیابی شد. به عبارت دیگر، میزان تاب‌آوری در بین افراد کسبه روستاهای شهرستان رشت در این شاخص بسیار کم است.

جدول ۶- وضعیت گویه‌های شاخص انعطاف پذیری در برابر شوک و انعطاف پذیری روانی و تحمل‌های شوک‌ها

Table6- The status of index items of flexibility against shock and mental flexibility and tolerance of shocks

گویه	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۹۵٪ پایین بالا
توانایی تحمل شرایط نامطلوب گردشگری در زمان کرونا	۲/۱۳	۲۴/۱۳۲	۰/۰۰۰	۲/۲۱ ۲/۰۳
تلاش در جهت کاهش آسیب‌پذیری	۲/۱۶	۲۴/۱۵۶	۰/۰۰۰	۲/۲۱ ۲/۰۹
توانایی انطباق با بحران پیش آمده	۲/۱۱	۲۴/۱۱۳	۰/۰۰۰	۲/۱۹ ۲/۰۳
توانایی بازگشت به شرایط مطلوب	۲/۱۸	۲۴/۱۵۷	۰/۰۰۰	۲/۲۳ ۲/۱۱
اعتقاد به گذرا بودن شرایط نامطلوب اقتصادی	۲/۱۹	۲۴/۱۵۹	۰/۰۰۰	۲/۲۶ ۲/۰۸
نگاه مثبت به آثار و پیامدهای بحران‌های اقتصادی	۲/۱۴	۲۴/۱۵۲	۰/۰۰۰	۲/۱۹ ۳/۰۴
داشتن احساس توانایی نسبت به کنترل زندگی	۲/۱۱	۲۴/۱۱۳	۰/۰۰۰	۲/۱۹ ۲/۰۳
امیدواری به شرایط بهتر اقتصادی در آینده	۲/۲۰	۲۴/۱۵۵	۰/۰۰۰	۲/۲۸ ۲/۱۶
داشتن روحیه تلاشگر اقتصادی	۲/۰۰	۲۴/۰۱۲	۰/۰۰۰	۲/۱۱ ۱/۸۹
تجربه مواجهه و مقابله با مشکلات اقتصادی پیش روی آمده	۲/۱۱	۲۴/۱۱۲	۰/۰۰۰	۲/۲۵ ۲/۰۰

همان‌طور که در جدول (۶)، وضعیت گویه‌های شاخص انعطاف‌پذیری در برابر شوک و انعطاف‌پذیری روانی و تحمل‌های شوک‌ها، با مقدار ۲/۱۳ در گویه توانایی تحمل شرایط نامطلوب گردشگری در زمان کرونا، تلاش در جهت کاهش آسیب‌پذیری با مقدار ۲/۱۶، توانایی انطباق با بحران پیش آمده با مقدار ۲/۱۱، توانایی بازگشت به شرایط مطلوب با مقدار ۲/۱۸، اعتقاد به گذرا بودن شرایط نامطلوب اقتصادی با مقدار ۲/۱۹، نگاه مثبت به آثار و پیامدهای بحران‌های اقتصادی با مقدار ۲/۱۴، داشتن احساس توانایی نسبت به کنترل زندگی با مقدار ۲/۱۱، امیدواری به شرایط بهتر اقتصادی در آینده با مقدار ۲/۲۰، تجربه مواجهه و مقابله با مشکلات اقتصادی پیش روی با مقدار ۲/۱۱، گویای نامطلوب بودن این شاخص در بین افراد کسبه گردشگری در برابر بیماری کووید ۱۹ می‌باشد.

جدول ۷- وضعیت گویه‌های شاخص چاره‌جویی و آسیب‌پذیری اقتصادی کم

Table7- The status of the indicators of solution-seeking and low economic vulnerability

گویه	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵ پایین بالا
توانایی یافتن راه‌حل‌های سریع و درست	۲/۲۵	۲۴/۱۶۵	۰/۰۰۰	۲/۳۲
آگاهی و دسترسی به مراجع حمایتی	۲/۱۶	۲۴/۱۵۶	۰/۰۰۰	۲/۲۱
اتخاذ تصمیمات درست و منطقی	۲/۱۹	۲۴/۱۶۱	۰/۰۰۰	۲/۲۵
تأثیرپذیری کم زندگی از تغییرات درآمدی	۲/۱۸	۲۴/۱۵۷	۰/۰۰۰	۲/۲۳
وابستگی کم به منابع درآمدی شغل مربوط به گردشگری	۲/۱۹	۲۴/۱۵۹	۰/۰۰۰	۲/۲۶

مطابق جدول (۷)، شاخص چاره‌جویی با گویه‌های (توانایی یافتن راه‌حل‌های سریع و درست با مقدار میانگین ۲/۲۵، آگاهی و دسترسی به مراجع حمایتی با مقدار میانگین ۲/۱۶، اتخاذ تصمیمات درست و منطقی با مقدار ۲/۱۹)، گویای تاب‌آوری کم روستاهای گردشگری پذیر شهرستان رشت در برابر کرونا می‌باشد و همچنین شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی کم با گویه‌های (تأثیرپذیری کم زندگی از تغییرات درآمدی با مقدار میانگین ۲/۱۸، وابستگی کم به منابع درآمدی شغل مربوط به گردشگری با مقدار ۲/۱۹)، نشان‌دهنده نامطلوب بودن این شاخص در روستاهای شهرستان رشت در مواجهه با بیماری کرونا می‌باشد.

جدول ۸- وضعیت گویه‌های شاخص نوآوری و خلاقیت اقتصادی

Table8- The status of indicators of innovation and economic creativity

گویه	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵ پایین بالا
توانایی ایجاد راهکارهای جدید برای مقابله با وضعیت پیش روی آمده	۲/۲۲	۲۴/۲۱۴	۰/۰۰۰	۲/۳۴
داشتن ایده‌ها و راهکارهای جدید شغلی	۲/۱۵	۲۴/۱۸۸	۰/۰۰۰	۲/۲۷
داشتن شغل جایگزین برای کسب‌وکار گردشگری پیش آمده	۲/۱۰	۲۴/۱۱۹	۰/۰۰۰	۲/۲۵
امکان راه‌اندازی کسب‌وکار جدید	۲/۲۲	۲۴/۲۱۴	۰/۰۰۰	۲/۳۴

همان‌طور که در **جدول (۸)**، ملاحظه می‌شود، وضعیت شاخص نوآوری و خلاقیت اقتصادی در گویه‌های مورد مطالعه با مقدار میانگین‌های به دست آمده پایین‌تر از حد متوسط عدد (۳)، گویای این واقعیت می‌باشد که میزان تاب‌آوری روستاهای گردشگرپذیر رشت در این شاخص در برابر کووید ۱۹ بسیار کم می‌باشد.

جدول ۹- وضعیت گویه‌های شاخص قابلیت تطبیق و سازگاری و مدیریت مالی

Table9- The status of indicators of adaptability and adaptability and financial management

گویه	میانگین	T	سطح معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۹۵٪ پایین بالا
توانایی سازگاری با شرایط بحرانی	۲/۳۳	۲۴/۲۱۳	۰/۰۰۰	۲/۴۵
توانایی تطبیق فعالیت‌های اقتصادی با شرایط بحرانی کرونا	۲/۲۱	۲۴/۲۴۵	۰/۰۰۰	۲/۴۴
توانایی برگشت دادن کسب‌وکارهای مربوط به گردشگری به شرایط مطلوب	۲/۱۷	۲۴/۱۹۸	۰/۰۰۰	۲/۳۱
توانایی تأمین منابع مالی مورد نیاز	۲/۱۹	۲۴/۱۹۹	۰/۰۰۰	۲/۳۳
توانایی استفاده مطلوب از منابع مالی موجود	۲/۲۲	۲۴/۲۴۶	۰/۰۰۰	۲/۳۶
توانای کاهش هزینه‌های غیرضروری در فعالیت اقتصادی	۲/۳۲	۲۴/۲۶۷	۰/۰۰۰	۲/۴۵

مطابق نتایج به دست آمده در **جدول (۹)**، وضعیت شاخص‌های قابلیت تطبیق و سازگاری و مدیریت مالی در گویه‌های مورد مطالعه با مقدار میانگین‌های به دست آمده پایین‌تر از حد متوسط عدد (۳)، گویای این واقعیت می‌باشد که میزان تاب‌آوری روستاهای گردشگرپذیر رشت در این شاخص‌ها در برابر کووید ۱۹ بسیار کم می‌باشد. بر اساس نتایج به دست آمده در گویه‌های مطرح شده در هر یک از شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی، می‌توان چنین مطرح نمود که میزان تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگرپذیر در برابر کرونا کمتر از حد متوسط بود، بر این اساس با توجه به نظرات اعضای شورا و دهیاران روستاهای شهرستان رشت، به بررسی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هر یک از شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی (روابط علت و معلول)، پرداخته شد. در این راستا، از تکنیک دیمتل (DEMATEL)، استفاده شد. **جدول (۱۰)**.

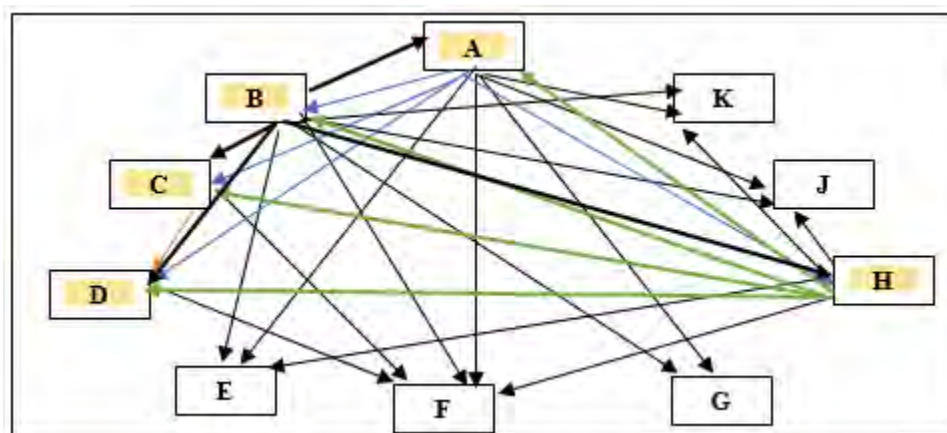
جدول ۱۰- ماتریس روابط کلی ماتریس شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی

Table10- The matrix of general relationships of the matrix of economic resilience indicators

شاخص	a	b	c	d	e	f	g	h	j	k	Ri	Pi (R+D)	EI (R-D)
A	0	۰/۴۶۳	۰/۶۷۷	۰/۶۵۷	۰/۵۹۳	۰/۶۲۳	۰/۶۲۴	۰/۵۶۷	۰/۵۷۰	۰/۴۷۶	۵/۲۵۰	۹/۳۷۷	۱/۱۲۳
B	۰/۵۵۴	0	۰/۴۴۵	۰/۵۳۳	۰/۵۶۶	۰/۵۶۷	۰/۵۵۶	۰/۵۶۷	۰/۵۶۱	۰/۵۴۴	۴/۹۰۲	۸/۳۳۴	۱/۴۷
C	۰/۶۶۴	۰/۵۵۶	0	۰/۵۵۴	۰/۶۱۱	۰/۵۶۷	۰/۵۸۱	۰/۵۵۶	۰/۵۶۷	۰/۵۷۱	۵/۲۲۷	۹/۳۱۴	۱/۱۳۹
D	۰/۵۵۱	۰/۵۶۷	۰/۶۶۱	0	۰/۵۵۸	۰/۵۱۳	۰/۵۵۴	۰/۵۶۱	۰/۵۷۸	۰/۵۳۳	۵/۰۷۶	۹/۲۱۳	۱/۰۲۹
E	۰/۴۴۵	۰/۴۴۱	۰/۳۴۵	۰/۴۴۵	0	۰/۴۱۵	۰/۵۰۰	۰/۴۴۵	۰/۴۷۶	۰/۴۴۱	۳/۹۵۳	۸/۴۴۵	-۰/۵۳۹
F	۰/۴۴۴	۰/۴۸۸	۰/۴۱۳	۰/۴۷۷	۰/۴۶۷	0	۰/۴۴۵	۰/۴۴۶	۰/۴۶۱	۰/۴۴۳	۴/۰۸۴	۹/۷۷۶	-۱/۶۰۸
G	۰/۴۴۳	۰/۳۳۳	۰/۴۱۵	۰/۴۴۳	۰/۴۲۱	۰/۴۳۳	0	۰/۴۱۶	۰/۴۴۳	۰/۳۸۹	۳/۷۲۹	۸/۷۶۵	-۱/۳۰۷
H	۰/۵۵۴	۰/۵۵۶	۰/۵۱۶	۰/۵۴۴	۰/۵۵۶	۰/۵۷۱	۰/۵۴۴	0	۰/۵۶۱	۰/۵۸۸	۴/۹۹	۸/۳۱۴	۱/۶۶۶
J	۰/۳۱۴	۰/۳۳۴	۰/۳۲۱	۰/۳۳۵	۰/۳۵۴	۰/۳۴۴	۰/۳۵۶	۰/۴۰۰	0	۰/۳۴۹	۳/۱۰۷	۷/۴۴۵	-۱/۲۲۱
K	۰/۴۴۳	۰/۴۱۲	۰/۴۴۳	۰/۳۵۶	۰/۳۵۶	۰/۳۳۴	۰/۴۱۲	۰/۳۶۷	۰/۳۳۱	0	۳/۴۵۴	۸/۱۲۳	-۱/۲۱۵

A: انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی، b: برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، c: داشتن توانمندی اقتصادی و مالی، d: انعطاف‌پذیری در برابر شوک‌ها، e: انعطاف‌پذیری روانی، f: چاره‌جویی، g: آسیب‌پذیری اقتصادی کم، h: نوآوری و خلاقیت اقتصادی، j: قابلیت تطبیق و سازگاری، k: مدیریت مالی

در نهایت خروجی نهایی دیمتلماتریسی است که بیانگر تمامی روابط مستقیم و غیرمستقیم بین شاخص‌هاست. پس از تعیین روابط بین شاخص‌ها، میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری در قالب **شکل (۳)** ترسیم شده است. خروجی هر فلش از شاخص مربوطه نشان از تأثیرگذاری آن شاخص و ورودی هر فلش نیز نشان از تأثیرپذیری آن شاخص دارد.

شکل ۳- رابطه علت و معلولی شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی از نظر میزان اهمیت (P_i) و از نظر خالص تأثیرگذاری (E_i)

Fig.3. The cause-and-effect relationship of economic resilience indicators in terms of importance (P_i) and in terms of net impact (E_i)

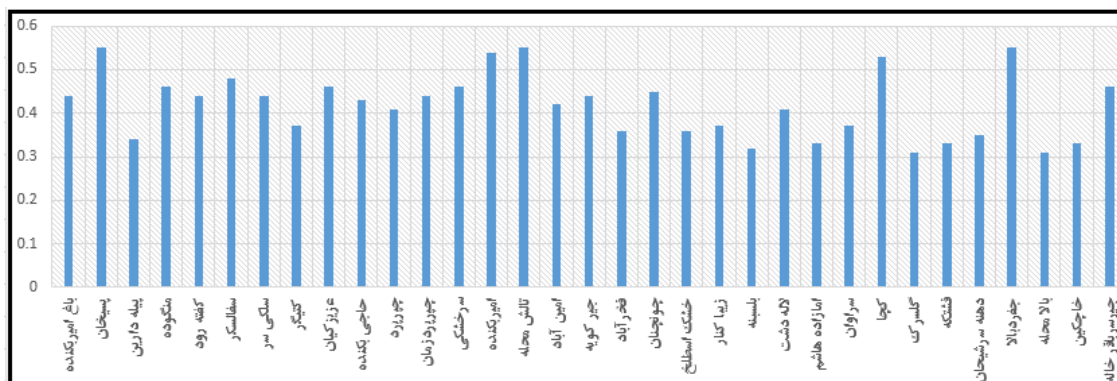
مطابق جدول (۱۱) و شکل (۴)، شاخص‌های (انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، داشتن توانمندی اقتصادی و مالی، انعطاف‌پذیری در برابر شوک‌ها و درنهایت نوآوری و خلاقیت اقتصادی) با مقدار EI مثبت به‌عنوان شاخص‌های تأثیرگذار تعیین شدند و شاخص‌های (انعطاف‌پذیری روانی، چاره‌جویی، آسیب‌پذیری اقتصادی کم، قابلیت تطبیق و سازگاری، مدیریت مالی) به‌عنوان شاخص‌های با مقدار EI منفی به‌عنوان شاخص‌های تأثیرپذیر تعیین شدند؛ بنابراین از بین شاخص‌های تأثیرگذار، به ترتیب: نوآوری و خلاقیت اقتصادی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، داشتن توانمندی اقتصادی و مالی، انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی) بیشترین و کمترین میزان تأثیرگذاری را بر ماندگاری افراد در شغل بخش گردشگری را به خود اختصاص داده‌اند.

در ادامه نیز سعی بر آن شد؛ به تحلیل فضایی روستاهای شهرستان رشت با تأکید بر میزان تاب‌آوری اقتصادی در برابر ویروس کووید ۱۹، پرداخته شود. دراین‌بین، برای نشان دادن تحلیل فضایی تاب‌آوری روستاها (با استفاده از مدل فازی ممدانی)، اقدام به سطح‌بندی فضایی روستاهای شهرستان رشت شده است.

جدول ۱۱- وضعیت تاب‌آوری اقتصادی در روستاهای گردشگریپذیر شهرستان رشت در برابر کرونا

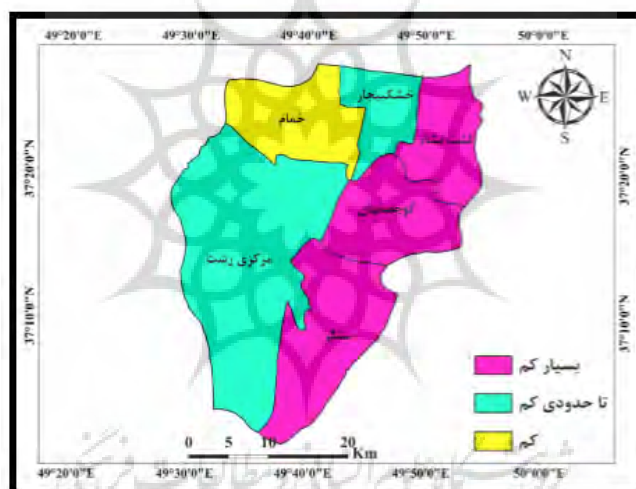
Table 11- The state of economic resilience in touristic villages of Rasht County against Corona

تاب‌آوری	دهستان	روستا	تابع عضویت	وضعیت	دهستان	روستا	تابع عضویت	وضعیت
اقتصادی	پسیخان	پسیخان	۰/۵۵	تا حدودی کم	حاجی بکنده	امین‌آباد	۰/۴۲	کم
	پیربازار	پيله دارين	۰/۳۴	بسیار کم	نوشتر	جیر کویه	۰/۴۴	کم
		منگوده	۰/۴۶	کم		فخرآباد	۰/۳۶	بسیار کم
		کفته رود	۰/۴۴	کم		چونچنان	۰/۴۵	کم
	حومه	سفالسكر	۰/۴۸	کم	زیباکنار	خشک اسطوخ	۰/۳۶	بسیار کم
		سلکی سر	۰/۴۴	کم		زیبا کنار	۰/۳۷	بسیار کم
		کتیگر	۰/۳۷	بسیار کم	بلسبینه	بلسبینه	۰/۳۲	بسیار کم
		عزیزکیان	۰/۴۶	کم		لاله دشت	۰/۴۱	کم
		حاجی بکنده	۰/۴۳	کم		امام‌زاده هاشم	۰/۳۳	بسیار کم
		باغ امیربکنده	۰/۴۴	کم				
		چپرپرد	۰/۴۱	کم	سراوان	سراوان	۰/۳۷	بسیار کم
	حاجی بکنده	چپرپردزمان	۰/۴۴	کم		کچا	۰/۵۳	تا حدودی کم
		سرخشکی	۰/۴۶	کم		گلسرک	۰/۳۱	بسیار کم
		امیربکنده	۰/۵۴	تا حدودی کم	فرشکی	جیرسرباقر خاله	۰/۴۶	کم
		تالش محله	۰/۵۵	تا حدودی کم				
	چاپارخانه	فشتکه	۰/۳۳	بسیار کم				
	دهنه سر شیخان	دهنه سر شیخان	۰/۳۵	بسیار کم	چوکام	بالا محله چوکام	۰/۳۱	بسیار کم
	جفردبالا	جفردبالا	۰/۵۵	تا حدودی کم		خاچکین	۰/۳۳	بسیار کم

شکل ۴- وضعیت تاب‌آوری اقتصادی در روستاهای گردشگری پذیر شهرستان رشت

Fig.4. The state of economic resilience in touristic villages of Rasht County

شکل ۵- وضعیت تاب‌آوری اقتصادی در بخش‌های شهرستان رشت

Fig.5. The state of economic resilience in Districts of Rasht County

مطابق نتایج به دست آمده در جدول (۱۱) و شکل (۵)، وضعیت تاب‌آوری اقتصادی در بین روستاها با سه وضعیت (تا حدودی کم، کم و بسیار کم) اندازه‌گیری شد. بر این اساس، نتایج نشان داد، بیش از نیمی از روستاهای مورد مطالعه، میزان تاب‌آوری اقتصادی‌شان در برابر کرونا در حد (کم و بسیار کم) می‌باشد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تبیین تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگرپذیر شهرستان رشت در برابر کووید ۱۹، انجام شده است. به‌منظور بررسی تاب‌آوری اقتصادی روستاهای گردشگرپذیر شهرستان رشت در برابر بیماری کووید ۱۹، از شاخص‌های (انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، داشتن توانمندی اقتصادی و مالی، انعطاف‌پذیری در برابر شوک‌ها، انعطاف‌پذیری روانی، چاره‌جویی، آسیب‌پذیری اقتصادی کم، نوآوری و خلاقیت اقتصادی، قابلیت تطبیق و سازگاری، مدیریت مالی) استفاده شد. نتایج آزمون تی‌تک نمونه‌ای نشان داد که میزان تاب‌آوری اقتصادی روستاهای رشت در برابر کرونا بسیار کم بوده است. در ادامه نیز با استفاده از مدل دیمتل به بررسی علت و معلول شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی پرداخته شد. بر اساس نتایج به دست آمده مشخص شد، شاخص‌های (انعطاف‌پذیری شغلی و فعالیتی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، داشتن توانمندی اقتصادی و مالی، انعطاف‌پذیری در برابر شوک‌ها و درنهایت نوآوری و خلاقیت اقتصادی) به‌عنوان شاخص‌های تأثیرگذار و شاخص‌های (انعطاف‌پذیری روانی، چاره‌جویی، آسیب‌پذیری اقتصادی کم، قابلیت تطبیق و سازگاری، مدیریت مالی) به‌عنوان شاخص‌های تأثیرپذیر تعیین شدند، همچنین از بین شاخص‌های تأثیرگذار، نوآوری و خلاقیت اقتصادی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی، داشتن توانمندی اقتصادی و مالی، انعطاف-پذیری شغلی و فعالیتی، برخورداری از حمایت اقتصادی و مالی) به ترتیب بیشترین و کمترین میزان اهمیت را در ماندگاری افراد در شغل گردشگری به خود اختصاص داده‌اند.

در ادامه نیز نتایج تحلیل فضایی نواحی روستایی نشان داد، بیش از نیمی از روستاهای مورد مطالعه، میزان تاب‌آوری اقتصادی‌شان در برابر کرونا در حد (کم و بسیار کم) می‌باشد.

بیشتر افراد فقیر در مناطق روستایی جهان زندگی می‌کنند. از ۷۳۴ میلیون فرد فقیر پیش از بحران کووید ۱۹، ۸۰ درصد آن‌ها در مناطق روستایی سکونت داشتند. در این بین، مناطق روستایی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، برای مقابله با تأثیر مستقیم و غیرمستقیم این بحران، آمادگی کمتری داشته‌اند. در اکثر روستاهای ایران و تقریباً در تمام روستاهای گردشگرپذیر از جمله روستاهای شهرستان رشت، بحران کرونا تأثیرات منفی زیادی در پی داشته است. ویژگی مهم گسترش کرونا در روستاهای گردشگرپذیر شهرستان رشت از نظر اقتصادی این است که این بحران هم باعث شوک منفی عرضه و هم شوک منفی تقاضا شده است. شوک منفی عرضه به دلیل برهم خوردن زنجیره تأمین، کاهش عرضه نیروی کار رخ داده است و شوک منفی تقاضا هم ناشی از نااطمینانی سرمایه-گذاران به بخش گردشگری روستاها، کاهش مسافرت‌ها و کاهش گردشگران و به‌نوبه خود نیز کاهش قدرت خرید در بین روستاهای مورد مطالعه است. در واقع کرونا در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر اقتصاد خانوارها و اقتصاد بخش گردشگری تأثیرگذار است. بازار برخی از محصولات صنایع دستی گردشگری استان گیلان و شهرستان رشت و

همچنین بخشی از کسب و کارهای مرتبط با گردشگری به طور مستقیم و غیرمستقیم دچار اختلال شده است. بر این اساس، میزان تاب آوری اقتصادی افراد در برابر بحران پیش روی کاهش یافته است. این موضوع به ویژه در روستاهایی که فاقد تنوع فعالیت های اقتصادی هستند، بیشتر است. به گونه ای که با کاهش میزان تنوع فعالیت های اقتصادی در نواحی روستایی گردشگرپذیر، تاب آوری اقتصادی آنها در برابر بحران های پیش روی همانند کرونا کاهش می یابد. در نهایت در راستای نتایج تحقیق، راهکارهای ذیل پیشنهاد شد:

- ❖ پیشنهاد می گردد دیدگاه تخصصی در حوزه گردشگری در شهرستان رشت صورت گیرد و گروه های تحقیقاتی برای مدیریت کردن گردشگری در زمان کرونا و پس از آن تشکیل دهند. اگرچه به دلیل نبود فرهنگ ارزش سفر و جایگاه آن در زندگی ایرانی این امر کمی دور از ذهن است، اما مطالعات و بررسی ها حاکی از این مطلب است که دوران اکنون (پسا کرونای گردشگری در روستاهای شهرستان رشت) باید جدی پنداشت و بر اساس برنامه عمل کرد.
- ❖ تأکید بر بررسی ویژگی های فردی افراد کسبه و نیز دارایی و امکانات آنها در طرح های توسعه اقتصادی و اشتغالزایی روستایی برنامه ششم توسعه به منظور در نظر گرفتن سناریوی متناسب با فضای حاکم بر اقتصاد و معیشت آنها در روستاهای مورد مطالعه.
- ❖ تأسیس صندوق های اعتباری خرد در روستاها در قالب گروه های هدف مانند زنان و مردان با هدف تأمین سرمایه اولیه برای شروع به فعالیت های فرعی (در بخش های کشاورزی، دامداری و ...) که ریسک پایین تر و در نتیجه پذیرش بالاتری را در بین آنها به همراه دارد.
- ❖ همچنین توصیه می گردد که دولت حمایت جدی در زمینه شرایط پیش آمده نماید. شوک فعلی ناشی از شیوع بیماری سبب شده است تا بسیاری از فعالیت های مربوط به گردشگری متوقف شود، در این راستا بدون حمایت از شرکت های خرده پا در نواحی روستایی می توان شاهد نابودی اقتصاد در روستاهای گردشگرپذیر شهرستان رشت بود؛ بنابراین باید اقداماتی برای حمایت از کسب و کارهای گردشگری، در این روستاها شکل گیرد.

Reference

- Azizi, K., Hosseinpour, M., & Jamshidi, M. J. (2022). A Model for Revitalizing Small and Medium-sized Rural Businesses have been Seen in the covid-19 Crisis (Case Study: Rural Businesses of kermanshah Province). *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 9(2), 59-78. [In Persian]
<https://doi.org/10.22069/jead.2022.19757.1553>

- Alexander, D. E. (2013). Resilience and Disaster Risk Reduction: An Etymological Journey. *Natural Hazards and Earth System Science*, 13(11), 2707-2716. <https://doi.org/10.5194/nhess-13-2707-2013>
- Bahmani, A., & Nazoktabar, H. (2021). Investigating the Impact of Livelihood Capital on Improving Rural Resilience in Coronavirus Epidemic, Explaining the Mediating Role of Social Well-being. *Emergency Management*, 10(Corona Special List), 115-124. [In Persian] https://www.joem.ir/article_246947.html?lang=en
- Bakar, N.A., & Rosbi, S. (2020). Effect of Coronavirus Disease (COVID-19) to Tourism Industry. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, 7(4). <https://doi.org/10.22161/ijaers.74.23>
- Barthel S, Isendahl C. (2013). Urban gardens, agriculture, and water management: Sources of resilience for long-term food security in cities. *Ecological Economics*, 86, 224-234. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2012.06.018>
- Baumgartner S., Strunz S. (2014). The Economic Insurance Value of Ecosystem Resilience, *Ecological Economics*, 101, 21-32. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.02.012>
- Blackman, D., Nakanishi, H., Benson, A.M. (2017). Disaster Resilience as a Complex Problem: Why Linearity is not Applicable for Long-term Recovery. *Technological Forecasting and Social Change*, 121, 89-98. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.09.018>
- Buckle, P., Marsh, G., & Smale, S. (2001). Assessing Resilience and Vulnerability: Principles, Strategies and Actions. Australia: Victorian Government Publishing. https://books.google.com/books/about/Assessing_Resilience_Vulnerability.html?id=AZ70GwAACAAJ
- Christopherson S., Michie, J., Tyler P. (2010). Regional Resilience: Theoretical and Empirical Perspectives. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3(1), 3-10. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsq004>
- Costin, L. (2014). Impact of the National Economy Restructuring on the Rural Development. In: *Agrarian Economy and Rural Development – Realities and Perspectives for Romania* (Vol. 5, pp. 13 -19). <https://ideas.repec.org/p/pramprapa/61624.html>
- Dadvarkhani, F., & Mousavi, S. (2022). The Analysis of the effect of COVID19 on the Rural economy. *Human Geography Research*, 54(1), 391-413. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/jhgr.2022.336178.1008431>
- Davidson, D.J. (2010). The Applicability of the Concept of Resilience to Social Systems: Some Sources of Optimism and Nagging Doubts. *Society and Natural Resources*, 23(12), 1135-1149. <https://doi.org/10.1080/08941921003652940>
- Günay, F., Bayraktaroğlu, E., & Özkul, K. (2020). Assessing the short-term impacts of COVID-19 pandemic on foreign visitor's demand for Turkey: A scenario analysis. *Journal of Ekonomi*, 2(2), 80-85. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ekonomi/issue/53627/726036>
- Haque, T.H., & Haque, M.O. (2018). The Swine Flu and its Impacts on Tourism in Brunei. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 92-101. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2016.12.003>
- Holling, C.S. (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecological Systems*, 4, 1-23. <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>
- Lew, Alan A. 2014. Scale, Change and Resilience in Community Tourism Planning, *Tourism Geographies*, Vol. 16, Issue. 1, pp.14-22. <https://doi.org/10.1080/14616688.2013.864325>
- Lomboy, C.G., Belinario, F., Pomeroy, R., Pedrajas, J., Sanchez Tirona, R., Box, S., Domondon, P.R., Kristine-Balbido, R. (2019). Building Household Economic Resilience to Secure a

- Future for Near Shore Fishers in the Philippines, *Marine Policy*, 99, 334 -342. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.11.013>
- Lusk, J., & Anderson, J.D. (2020). Economic Impacts of COVID-19 on Food and Agricultural Markets & Consumer Behavior During the Pandemic. CAST Comment.
- Maler, K.G. (2008). Sustainable Development and Resilience in Ecosystems. *Environmental and Resource Economics*, 39, 17-24. <https://doi.org/10.1007/s10640-007-9175-7>
- Morkūnas M., Volkov, A., & Pazienza, P. (2018). How Resistant is the Agricultural Sector? Economic Resilience Exploited. *Economics and Sociology*, 11(3), 321-332. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2018/11-3/19>
- Ngoc Ngo, Chirstine. (2022). Foundations of Rural Resiliency: America during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Rural Studies* Volume 96, December 2022, Pages 305-315. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36320222/>
- Norris, F.H., Stevens, S.P. Pfefferbaum, B., Wyche, K.F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41, 127-150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>
- Pasban f. (2004). The Effect of Oil Price Fluctuations on the Production of Iran's Agricultural Sector (Dutch disease). *Quarterly Journal of Economic Research*. 12, 117- 136.
- Pasban f. (2004). Economic Resilience to Natural and Man-made Disasters: Multidisciplinary Origins and Contextual Dimensions. *Environmental Hazards*, 7(4), 383-398. <https://doi.org/10.1016/j.envhaz.2007.10.001>
- Rose A. (2007). Economic Resilience to Natural and Man-made Disasters: Multidisciplinary Origins and Contextual Dimensions. *Environmental Hazards*, 7(4), 383-398. <https://doi.org/10.1016/j.envhaz.2007.10.001>
- Sejasi Khidari H., Khoob, S., Hosseini Kohnuj, R., Moradi, K. (1397). The Effects of Diversification of Rural Economy on the Resilience of Villagers' Livelihoods in Radkan Village of Chenaran County. *Space Economy and Rural Development*. 7(24), 41-70. [In Persian]. <https://serd.khu.ac.ir/article-1-3094-fa.html>
- Škare, M., Soriano, D.R., & PoradaRochoń, M. (2021). Impact of COVID-19 on the Travel and Tourism Industry. *Technological Forecasting and Social Change*, 163, 120469. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120469>
- Tidball K., & Stedman R. (2013). Positive Dependency and Virtuous Cycles: From Resource Dependence to Resilience in Urban Socioecological Systems. *Ecological Economics*, 86, 292-299. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2012.10.004>.
- Ziaee, M., Hassan Pour, M., & Parsa Shakib, S. (2021). Tourism industry crisis management model Development Case study: Pandemic crisis of Covid-19 virus. *Journal of Tourism Planning and Development*, 10(37), 65-97. [In Persian] https://tourismpd.journals.umz.ac.ir/article_3407.html